

Veteriner hekimliğin târihçesi

REHA GÜLTEPE

بور نوع اكيمن ساخن اچونه اسكه شرا با ايد بر مقدر رر عمه زيت
اچير لسه د و بودينك هر طره فنه سرايتا اتمك اچونه
نوماك اوزره اچيرلسك لازم كلور

At tedâvisi, gravür, XVIII. yüzyıl. Wellcome Koleksiyonu.

i

NSANLIK târihinde en eski mesleklerden biri olarak kabul edilen veteriner hekimlik, hayvanların yetiştirilip ıslâh edilmesinden ve üretiminden, hayvan hastalıklarının sağaltımından, hayvan ve hayvansal ürünlerin sağlıklı bir şekilde insan tüketimine sunulmasından sorumludur.

Hekimlik ile veteriner hekimliğin bir arada geliştiği, insanların kendi üzerinde kullandıkları ilâçları hayvanlara da verdikleri bilinmektedir. Mağara duvarlarında hayvanların beslenmelerine ve hastalıklarının sağaltılmalarına ilişkin pek çok resim ve kabartma bulunmuştur.

Memphis mâbedindeki kabartmalar, Mısır’da hayvancılığın ileri düzeyde olduğunu, veteriner hekimliği eğitiminin MÖ 3 bin yıllarında başladığını ve hayvan tedâvilerinin bu eğitimi alan kişiler tarafından yapıldığını göster-

mektedir. O dönemdeki hekimler tedâvi uygulamalarını ilâç, duâ ve sihirle yapıyorlardı.

Kahun papirüsü (MÖ 2 bin-1850’ler) denilen en eski papirüs hayvan tedâvisinden bahsetmektedir. Mezopotamya’da hüküm süren uygarlıklardan Sümerlerde insan hekimlerine “A-su” hayvan hekimlerine de “Monai-su” adı verilmiştir.

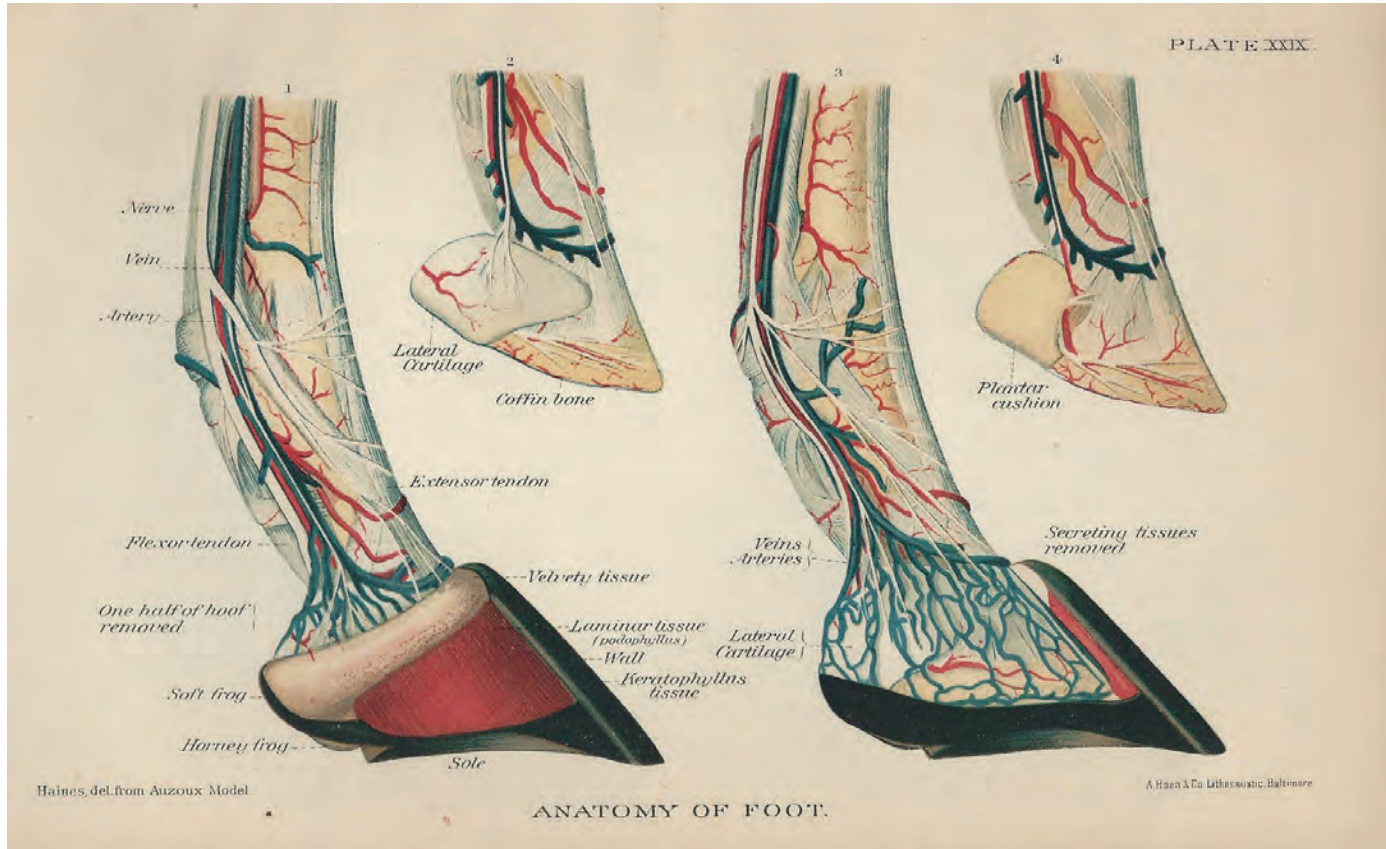
Eski Hint’te insanlarla hayvanların aynı kadere sâhip olduğuna inanıldığı için, hayvan bakımına ve sağlığına çok önem verilmiştir. Her türden hayvanın tedâvi edildiği hayvan hastâneleri açılmıştır. MÖ 250 yılında kral Asoka zamânında açılan bu hastâneler dünyada bilinen ilk örneklerdir. Atların, fillerin, sığırların, kuşların, hatta balıkların bile bu hayvan hastânelerinde tedâvi edildiği kaydedilmiştir.

Eski Yunan uygarlığında atların sağaltımı ile ilgilenen kişiler için “at doktoru” anlamına gelen “hippiatroi”,

Bizans imparatorluğunda “hipiater” unvanları kullanılmıştır. Özellikle Ege bölgesine yerleşmiş olan antik Yunan’da veteriner hekimlik başta at sağlığı olmak üzere önemli derecede gelişmiştir. MÖ IV. yüzyılda yaşamış olan Aristoteles, büyük bir filozof olduğu kadar veteriner hekimlik de yapmıştır. *Historia Animalum* adlı eserinde hayvan sağlığından bahsetmektedir.

Büyük İskender’in kurmuş olduğu İskenderiye şehrinde, MÖ III. yüzyılda insan ve hayvan hekimliği ilerleme göstermiş ve bu şehir, bilim merkezi olmuştur.

Roma imparatorluğunda vebânın hayvandan hayvana bulaştığını ve bu nedenle hasta hayvanların diğerlerinden ayrı tutulması gerektiğini ilk defa yazan Columella adlı yazardır. Daha sonra hekimliğe ve veteriner hekimliğe büyük katkısı olan ünlü Galen, anatomi ve farmakoloji (ilâç bilimi) üzerinde çalışmalar yapmıştır.

Toynak anatomisi.

İslâm dünyasında da veteriner hekimlik diğer bilim dalları ile birlikte gelişme göstermiştir. Eski Yunanca pek çok eser Arapçaya çevrilmiştir. Bu sâyede özellikle at sağlığı üzerinde ilerlemeler kaydedilmiştir. Diş sağlığı, eşkâl bilgisi, bedensel kusurlar, doğum bilgisi, cerrâhi uygulamalar ve nalbantlık konularında uzman kişiler yetişmiştir.

Çeşitli İslâm ülkelerinin kütüphanelerinde atların soy bilgileri, yetiştirilme usûlleri, at hastalıkları ve bunların sağaltım yöntemleri üzerine yazılmış sayısız el yazması eser bulunmaktadır. Fürûsiyye, baytara, feresnâme ve baytarnâme gibi adlarla anılan bu eserlerin dili Arapçadır.

IX. yüzyılda Abbâsî sarayında imrahor (emîr-i âhur: ahırların yöneticisi) olarak görev yapan İbn Ahi Hizam el-Huttuli'nin 865 yılına târihli *Kitâb el-Hayl ve'l-Baytara* (Atlar ve At Sağaltım Sanatı Kitabı) adlı eseri, veteriner hekimlik alanında o dönem yazılmış en önemli eser olup daha sonraki pek çok kitaba kaynaklık etmiştir.

Mısır'da XV. yüzyılda at yetiştirilmesi, hastalıkları ve özellikle anatomisi hakkında bâzı değerli eserler yazılmıştır. Bunların bâzısı İstanbul Üniversitesi kütüphânesinde bâzı çizimler de Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir.

Veteriner anatomiye büyük katkı sağlayanlardan biri de İtalyan Carlo Ruini'dir. 1598 yılında anatomi atlası hazırlamıştır.

Avrupa'da salgın hastalıklar sonucu, özellikle XVII. ve XVIII. yüzyıllarda çok sayıda hayvan ölmüştür. Eski yöntemlerden daha etkili tedâviler bulabilmek amacıyla Avrupa'da ilk veteriner okulu Claude Bourgelat adlı bir Fransız tarafından 1762 yılında Lyon şehrinde kurulmuştur.

XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı imparatorluğunda Batı Avrupa düşünce sisteminin etkisi artmıştır. Bu dönemde tıbbiye ve harp okulları açılmış ve Tanzîmat îlan edilmişti. Yüksek öğretimde iyileştirme ve geliştirme çabaları had safhadaydı. Bu doğrultuda öncelikle askerî alanda sonra da

sağlıkta ve teknik sâhada çalışmalar başlatıldı.

1835 yılında ordudaki düzenlemelere yardımcı olması için ülkeye getirtilen Alman subay Moltke, ordunun hareket gücünü oluşturan hayvanların (özellikle atların) bakım, beslenme ve sağlıklarıyla ilgilenilmesini ve bunun için uzman veteriner hekimlere ihtiyaç olduğunu saraya bildirdi ve bilimsel çalışmalar yapacak bir baytar okulunun zorunluğuna dikkati çekti. Alman subayın önerisiyle Prusya'dan baytar okulunun açılmasına yardımcı olması amacıyla bir veteriner hekim çağrıldı. İstanbul'da askerî bir baytar okulu kurulması için kolları sıvayan Prusyalı Godlewsky tarafından hazırlıklar hızla tamamlandı ve okul 1842 yılında eğitim öğretime açıldı. Godlewsky aynı zamanda ordunun hayvanlarıyla ilgilenme görevini de üstlenmişti.

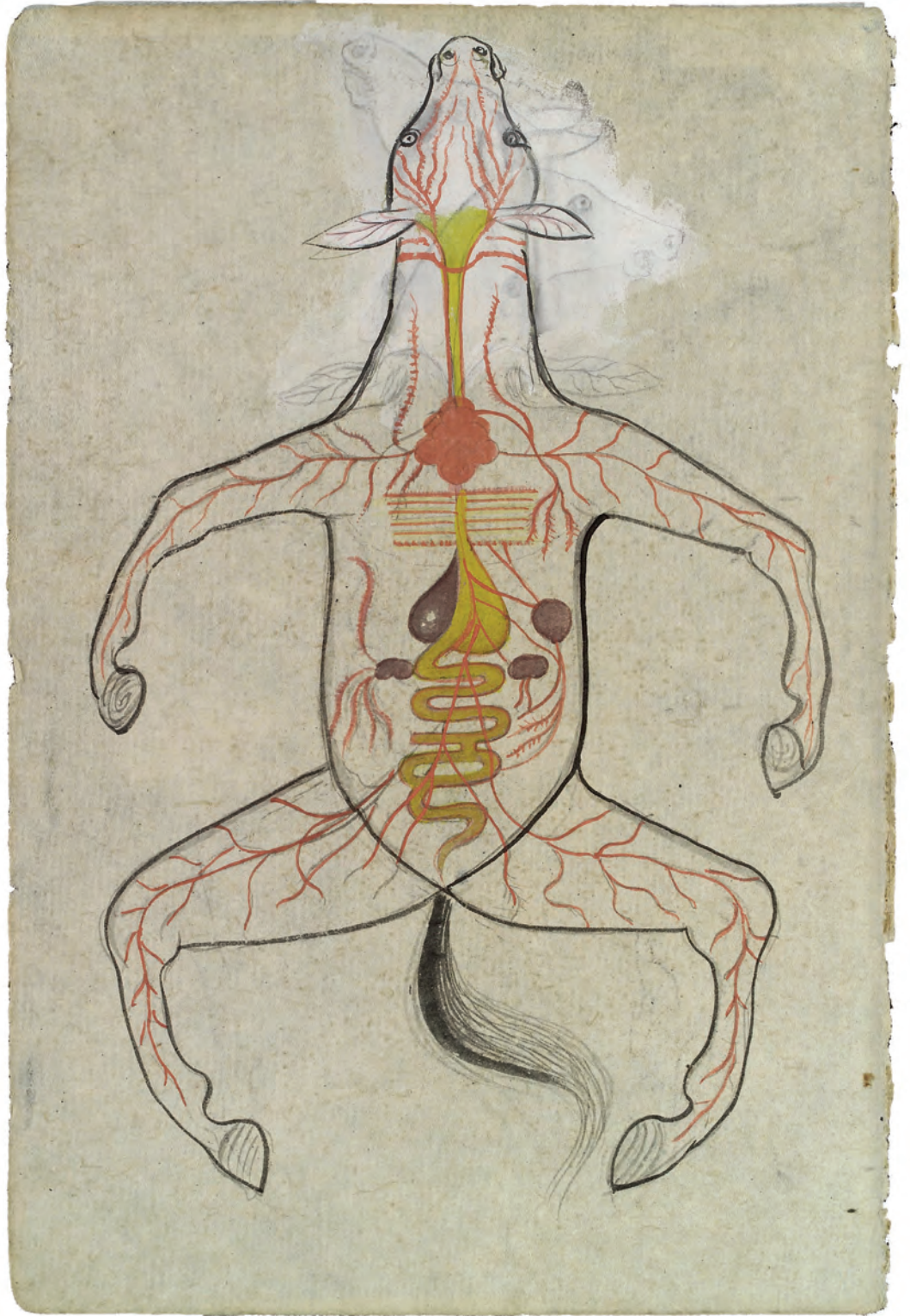
Baytar okulunun süresi 3 yıldır ve 12 öğrencisi vardı. 1845 yılında ilk mezunlar verildi. 1849 yılında Harp Okulu bünyesindeki okulun süresi dört yıla

çıkarıldı. 1853 yılında mezun olanlardan iki kişi okulda görevlendirildi. O dönem veterinerlik dersleri 1849 yılında Maçka'daki Harp Okulu'nda 1853'te Taşkişla binâsında 1873'te Galatasaray'daki Askerî Tıp Okulu'nda veriliyordu. Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan Askerî Baytar Okulu'nun mezun sayısı köylünün beslediği hayvanların bakımı, beslenmesi ve hastalıklarının iyileştirilmesinde yetersiz kalıyordu. Bu nedenle bir de sivil baytarlık okulu kurulması zorunluluğu doğdu.

Veteriner Yarbay Mehmet Ali Bey ve arkadaşlarının çalışmaları sonucu ilk Sivil Baytar Okulu 1889 yılında kuruldu. 1893'teki ilk mezunları arasında İstiklal marşımızın şâiri Mehmed Akif Ersoy da bulunmaktadır.

Bu târihten sonra veteriner hekimlik öğretimi hızlı bir sürece girdi. 1894 yılında İstanbul'da Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi kuruldu. 1909'da ilk olarak bir grup veteriner hekim Avrupa'ya iki yıllık ihtisâsa gönderildi. 1920'de Sivil ve Askerî Baytar Okulları "Baytar Mekteb-i Âlisi" adı altında birleştirilerek Selimiye'deki binâlara taşındı. 1928'de okulun adı "Yüksek Baytar Mektebi" oldu. 1933 yılında İstanbul'daki okul "Baytar Fakültesi" adı altında Ankara'ya nakledildi ve öğretim daha modern tesislerde daha iyi yapılmaya başlandı. 1937'de "baytar" tâbiri yerine "veteriner hekim" denilmesi kabul edildi. Aynı yıl, fakültenin adı da "Veteriner Fakültesi" oldu. Bilimsel terimler de Arapçadan Latinceye geçirildi. 1939 yılında öğrenim süresinin 5 yıl olmasına karar verildi. 1948'de Veteriner Fakültesi, Ankara Üniversitesi'ne bağlandı. Daha sonra sırasıyla Elazığ, İstanbul, Bursa, Konya, Van, Kars, Sivas ve Balıkesir'de veteriner fakülteleri kuruldu.

Bugün yurt çapına yayılmış bu fakültelerimizden mezun olan veteriner hekimler, ülkemiz hayvancılığının gelişmesi, insanların hijyenik besinlere kolay ulaşması ve hayvanlardan insanlara geçebilecek hastalıkların önlenmesi gibi sâhalarda çalışmaktadırlar. 🐾

Mansur bin Muhammed, Kalp dolaşım ve bağırsak sistemi, XV. yüzyıl. Wellcome Koleksiyonu.